

*Желясков В. Я.,**кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Ізмаїльського факультету Одеської національної морської академії*

ТРУДНОЩІ Й ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДО ГАЛУЗІ ПРАВА

Анотація. У статті розглянуто труднощі й особливості перекладу юридичних документів, що вимагає від перекладачів особливої точності, глибоких знань, оскільки це все є для них одним із найскладніших завдань.

Ключові слова: професійний перекладач, адекватне передання інформації, культурні особливості, переклад юридичних документів, національні й регіональні особливості правової системи.

Постановка проблеми. Протягом життя людини стикається з різними ситуаціями, які вимагають звернення до професійного юриста. Найчастіше документацію доводиться відтворювати іноземною мовою, наприклад, для отримання робочої вакансії за кордоном, вступу в закордонний вищий навчальний заклад, успішного проведення ділових операцій, придбання права проживання в тій чи іншій державі. Як зазначають відомі науковці (І. Алексєєва, І. Бібік, М. Гамзатов, І. Зязюн, Л. Латішев, А. Хуторський, А. Швейцер та ін.), у цьому випадку не обійтися без послуг професійного перекладача. Переклад документації фізичних і юридичних осіб можна охарактеризувати як переклад текстів, що належать до галузі права й використовуються для обміну юридичною інформацією між людьми, котрі говорять різними мовами. Оскільки право є предметною галуззю, пов'язаною із соціально-політичними та культурними особливостями країни, юридичний переклад являє собою непросте завдання, вважається одним із найскладніших видів перевираження тексту в середовищі перекладачів, тому що для адекватного передання юридичної інформації мова юридичного перекладу має бути особливо точною, ясною й достовірною. Тексти юридичного характеру мають високий ступінь перекладності, клішовані форми, містять інформацію, яка повинна оформлятися раз і назавжди встановленим чином, відповідно до суворих конвенцій [1, с. 282]. Однак було б помилково вважати, що для успішного переказу достатньо досконало освоїти термінологію і правила оформлення подібного виду текстів. Насправді виявляється, що цього замало. На прикладі юридичного перекладу можна абсолютно точно стверджувати, що необхідно ще й досконально розумітися в культурних особливостях носіїв вихідної мови, у специфічних конструкціях, властивих тільки їм.

Актуальність питань контрастивного аналізу мов у правовій сфері, а також методології й техніки перекладу юридичних текстів зумовлена значними змінами, що відбулися у сфері політичних і економічних міжнародних відносин останніми десятиліттями, передусім у державах-членах Європейського Союзу, у зв'язку з чим ця тема все частіше привертає увагу дослідників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Труднощі перекладу виникають частіше, якщо перекладається текст, який належить до сфери, у якій національні та регіональні особли-

вості правової системи яскравіше виражені (наприклад, процесуальне право, сімейне право, спадкове право). Навпаки, тексти з правової галузі, основані на міжнародному обміні й співробітництві, легше піддаються перекладу (наприклад, торгове право, банківське право, сфера захисту прав споживачів).

Варто відмітити, що юридичні тексти належать до різних типів, під час перекладу яких потрібно враховувати, що кожна категорія текстів (насамперед це стосується законів і судових рішень) відрізняється властивим їй стилем і мовними особливостями, які повинні бути по можливості збережені в тексті перекладу.

Якщо мови та правові системи споріднені, то переклад здійснювати легше, проте мовна спорідненість не полегшить перекладачеві його завдання, якщо правові системи сильно відрізняються один від одного. Для збереження правового змісту юридичні тексти необхідно завжди перекладати з оригінальної мови й уникати перекладу з перекладеного тексту.

Юридичний переклад, тобто переклад текстів, що належать до галузі права й використовуються для обміну юридичною інформацією між людьми, котрі говорять різними мовами, включає в себе таке: переклад паспорта, трудової книжки, переклад свідоцтва про укладення шлюбу, свідоцтва про розірвання шлюбу, свідоцтва про народження, свідоцтва про смерть, шлюбного договору, згоди на виїзд неповнолітніх дитини тощо, переклад ділової документації – переклад договору купівлі-продажу, договору страхування, переклад страхового поліса, переклад договору оренди, лізингу, трудового договору, кредитного договору й угоди, переклад міжнародних угод і контрактів, переклад фінансового доручення й гарантії, переклад бухгалтерської та фінансової звітності, переклад сертифікатів і свідоцтв, переклад ліцензії, переклад довіреності.

Юридичний переклад не дарма вважається одним із найбільш складних видів перекладу. Багато в чому це зумовлено тим, що під час перекладу юридичних текстів як з української мови на іноземну, так і навпаки звичайних навичок перекладача недостатньо. Юридичний переклад не може бути здійснено коректно без використання спеціальних пізнань у відповідній галузі права, без знання специфіки конкретного виду правовідносин. Необхідно орієнтуватися в чинному законодавстві, а також володіти спеціальною лексикою і знати особливості використання іноземної юридичної термінології в конкретному контексті. Юридичний переклад завжди пов'язаний із певними труднощами, зокрема неможливо перекласти нормативний акт, договір та інші документи не розбираючись у тонкощах використання англійської юридичної термінології.

Однак не завжди легко знайти еквівалент якого-небудь фіксованого поєднання або підібрати термін. Проблеми в перекладачі тексту юридичної спрямованості виникають переважно через те, що в мові перекладу відсутні словесні конструкції, які досить точно могли б описати терміни вихідної мови. Крім

того, залежність тексту від культурних особливостей і менталітету народу, а також від його правової системи, може призвести до того, що зміст тексту вихідної мови не буде відповідати глуду в мові перекладу навіть за абсолютно дослівної інтерпретації. Тому перекладачеві доводиться збагачувати свої знання шляхом вивчення можливих лексичних еквівалентів слів і фраз. Ще одна складність юридичних перекладів, як й інших спеціалізованих, полягає в необхідності мати глибокі пізнання в галузі досліджень і розумітися на деталях, щоб поєднати пропозиції в логічно зв'язаний текст без суперечностей і непорозуміння [3, с. 78]. Ця галузь потребує також і особливої точності у формулюваннях, не можна якусь фразу перекладати приблизно за змістом. Навіть дрібні помилки й неточності в перекладі тексту можуть призвести до неправильного тлумачення його змісту, як наслідок, спонукати до будь-яких неправильних дій, наприклад, до висунення судового позову. Безумовно, необхідно також урахувати й різницю в законодавствах країн.

Юридичні переклади мають виконувати переважно професіонали, які мають освіту в галузі права. Тексти вихідної та цільової мов розглядаються в абсолютно різних правових системах, отже, у них повинні використовуватися різні формулювання, характерні для кожної з мов. Однак при цьому ці формулювання повинні бути зрозумілі обом сторонам і нести в собі однаковий зміст. У результаті перекладачеві необхідно розбиратися не тільки в юридичному праві своєї країни, а й країни-носія вихідної мови. Усі ці чинники в сукупності визначають особливості юридичного перекладу, доводять, що тексти юридичної спрямованості вимагають від перекладачів особливої точності, глибоких знань і є для них одними з найскладніших. І саме це пояснює відносно високу вартість таких перекладів серед інших, у тому числі й вузькоспеціалізованих.

Останнім часом надзвичайно актуальними стали дослідження мови в плані її взаємодії з культурою. Розвиток лінгвокультурологічного напрямку зумовлюється прагненням до осмислення феномена культури як специфічної форми існування людини й суспільства у світі [5]. Саме переклад є посередником у процесі осягнення та розуміння різних культур, у здійсненні контактів і спілкуванні між ними. Розгляд факторів перекладу будь-якого тексту в умовах міжкультурної комунікації будується з урахуванням основних особливостей мовної культури, типу й механізму соціального кодування рідної та іноземної мов. Такий підхід дає змогу виявити нову точку зору на вирішення практичних завдань, пов'язаних із проблемами перекладу, зокрема, юридичного тексту. Головну роль у цьому зв'язку відіграють не тільки володіння соціальними знаннями правових норм, юридичної термінології, судово-процесуальних систем, а й особистісні якості перекладача, оскільки переклад будь-якого тексту передбачає взаємодію суверенних національних мов, відповідно, культурних концептів. Для досягнення адекватного перекладу необхідно володіти специфікою образів і пов'язаних із ними програм діяльності тих типів культур, між якими ведеться комунікація. Дослідницьким шляхом доведено, що ті чи інші фрагменти дійсності, зв'язки та відносини відображаються в мові як суспільному явищі. Прикладом цього може слугувати судова мова, яка є чинником розрізнення національних культур. Так, у США судово-юридична тематика є основною складовою масової культури цієї країни.

Саме поняття взаємодії культур має на увазі наявність загальних або приватних елементів, розбіжностей або збігів, що надає можливість відрізнити одну лінгвокультурну спільність

від іншої. Будь-який перекладач, працюючи з юридичним текстом, повинен урахувати вимоги узусу – мовні звички носіїв мови перекладу, не порушуючи звичне сприйняття правового документа. Розбіжності лінгвоетнічного характеру між носіями іноземної мови та мови перекладу можуть мати як культурно-історичний, так і актуально-подієвий характер [5]. Найбільш повне спілкування між різномовними комунікантами здійснюється шляхом створення мовою перекладу тексту, комунікативно рівноцінного іншомовному оригіналові, тобто шляхом його перекладу. Під час перекладу юридичного тексту досягнення адекватності можливо лише тоді, коли сам перекладач володіє «юридичною грамотністю», причому як іноземною, так і рідною мовою. Мова кожної нації містить власні юридичні терміни. Наприклад, англійська мова «обслуговує» юридичні системи США, Великобританії, а німецька мова – ФРН, Швейцарії, Австрії. Лінгвістична еквівалентність юридичних понять часто не досяжна. На сьогодні для європейців уніфіковано Хартію про права людини, а для держав-членів Європейського співтовариства – документи, положення та рішення цієї міжнародної організації.

Унаслідок цього в мовах існує низка приблизних еквівалентів. Наприклад:

Article 3. Everyone has the right to life, liberty and security of person. Кожна людина має право на життя, свободу й особисту недоторканність.

Article 17. Everyone has the right to own property alone as well as in association with other. No one shall be arbitrarily deprived of his property. Кожен має право як на одноосібне володіння власністю, так і в компанії з іншими. Ніхто не може бути дискреційно позбавлений його власності.

Article 24. Everyone has the right to rest and leisure, including reasonable limitation of working hours and periodic holidays with pay. Кожен має право на відпочинок і дозвілля, включаючи розумне обмеження робочого часу й оплачувану періодичну відпустку.

Отже, юридична мова – це, можна сказати, «державна мова». Це правило є дуже важливим, його не можна порушувати. Найбільша проблема в цьому випадку – неможливість у деяких випадках знайти точний, адекватний переклад з однієї мови на іншу. Це ускладнює роботу перекладача, створює певні перешкоди у використанні іншомовного юридичного документа. Різні види паракладацької діяльності неоднаковою мірою зберігають близькість до перекладу [4, с. 13] і, відповідно, відтворюють оригінал із більшою або меншою повнотою. Так як досягнення ідеального перекладу є не зовсім можливим, то перекладачеві доводиться йти на різного роду компроміси. Ступінь же реального наближення двомовної комунікації з перекладом до комунікації одномовної, природно, залежить від майстерності перекладача, також і від низки об'єктивних обставин. До таких, в останню чергу, належать властивості тексту, що перекладається, і спосіб виконання перекладу [4, с. 17]. Наприклад, юридичний документ є особливим перекладом, де мова повинна забезпечувати реалізацію суспільного призначення й відповідності правовому узусу.

Як уже згадувалося, юридичний документ, інший письмовий носій перекладної юридичної інформації мають текстові особливості, своєрідне мовне вираження. Текст більшості документів має рівний і спокійний стиль, що не викликає додаткових асоціацій і не відволікає від суті документа. Нейтральний виклад юридичних норм підвищує ефективність правового регулювання.

На думку Л.К. Латишева, нерідко потрібні поправки на норму й узус і преінформаційний запас носіїв мови перекладу [4]. Тоді перекладач удасться до трансформацій. Під час перекладу правових документів особлива увага повинна приділятися лексичній безеквівалентності, так як у всіх мовах існують слова та стійкі словосполучення іноземної мови, що не мають більш-менш повних відповідників у вигляді лексичних одиниць. Перекладачеві дуже корисно мати уявлення про такого роду явища.

Необхідно також згадати випадок перекладу скорочень, прийнятих і широко використовуваних у цьому професійному середовищі. Як і в будь-якому вузькопрофесійному спілкуванні, подібні одиниці вживаються не тільки в письмових, а й усних текстах. Наприклад, *DUI/DWI – Driving under the influence/driving while intoxicated (водіння автомобіля в нетверезому стані)*; *ROR – Release on recognizance (звільнення з підпискою про невиїзд)*, *GBMI – Guilty but mentally ill (винний, але вимагає примусового психіатричного лікування в період відбування терміну виконання покарання)*.

Деякі труднощі становить переклад словосполучень, що мають різний зміст у британському та американському варіантах англійської мови. Такі випадки не такі численні в юридичних текстах, однак некоректний переклад часто істотно спотворює сенс оригінального тексту [2, с. 69]. Так, і в британському, і в американському варіантах є словосполучення *Attorney General*, проте під час його перекладу потрібно враховувати, який варіант англійської мови використовується в конкретному випадку. У США посади Генерального прокурора та Міністра юстиції поєднуються однією особою, тоді як у Великобританії ці посади обіймають різні чиновники. Аналогічна справа й із перекладом словосполучення *Solicitor General – заступник Генерального прокурора/заступник міністра юстиції*. Із цих прикладів можна побачити, що способи перекладу юридичних документів можуть змінюватись і комбінуватись, залежно від наявності в тексті мови перекладу юридичної термінології, будови речення, наявності сполучників і вставних слів лінгвокультурологічного характеру. Також варто пам'ятати, що існує багато документів, які призначені не для юристів, а для людей, котрі можуть не зрозуміти юридичну термінологію й лексику. Отже, під час перекладу тексту юридичної спрямованості перекладачеві потрібно мати на увазі етнокультурні відмінності правових систем різних країн, намагатися зберегти семантико-структурну близькість перекладу оригіналу.

Висновки. Юридичний переклад вважається одним із найбільш складних видів перекладу. Багато в чому це зумовлено тим, що під час перекладу юридичних текстів як з української мови на іноземну, так і навпаки звичайних навичок перекладача недостатньо. Юридичний переклад не може бути здійснено коректно без використання спеціальних пізнань у відповідній галузі права, без знання специфіки конкретного виду право-

відносин. Необхідно орієнтуватися в чинному законодавстві, а також володіти спеціальною лексикою і знати особливості використання іноземної юридичної термінології в конкретному контексті.

Як відомо, право – одна з тих гуманітарних галузей, яка характеризується наявністю значної кількості національно-культурних специфічних рис, що відбивають вироблені норми взаємовідносин особистості з державою та іншими людьми. Юридичні тексти в силу свого призначення повинні бути точними й достовірними, вони передбачають певну форму дій і формулюють принципи вирішення спірних ситуацій, виробляють правила соціальної поведінки в суспільстві.

На нашу думку, юридичний переклад є одним із найбільш затребуваних видів перекладу на сьогодні, постійно зростає попит на послуги перекладачів, які спеціалізуються саме в цій галузі. Правова лінгвістика – відносно нова, ще не достатньо розвинена наука, тому специфіка юридичного перекладу недостатньо висвітлена в літературі й потребує більш глибоко аналізу та серйозних досліджень.

Література:

1. Алексеева І.С. Введение в перекладознавство / І.С. Алексеев. – М. : Academia, 2006.
2. Алімов В.В. Юридичний переклад. Практичний курс. Англійська мова / В.В. Алімов. – М. : КомКніга, 2005.
3. Гамзатов М.Г. Техніка і специфіка юридичного перекладу : зб. статей / М.Г. Гамзатов. – СПб., 2004.
4. Латишев Л.К. Переклад: теорія, практика і методика викладання / Л.К. Латишев, А.Л. Семенов. – М. : Academia, 2003.
5. Швейцер А.Д. Переклад в контексті культурної традиції / А.Д. Швейцер // Літературна мова і культурна традиція. – М., 1994.

Желясков В. Я. Трудности и особенности перевода текстов юридической направленности

Анотація. В статті рассмотрены трудности и особенности перевода юридических документов, требующих от специалистов в области перевода особой точности, глубоких знаний, поскольку всё это для них является одной из сложнейших задач.

Ключевые слова: профессиональный переводчик, адекватная передача информации, культурные особенности, перевод юридических документов, национальные и региональные особенности правовой системы.

Zheliaskov V. Difficulties and peculiarities of translating legal documents

Summary. The following scientific work deals with difficulties and peculiarities of translating legal documents, which demand especial accuracy from translators, considerable knowledge because all this is one of their most complicate targets.

Key words: professional interpreter-translator, appropriate translation, cultural peculiarities, translation of law documents, national and regional legal system peculiarities.